

Uluslararası göç, bireylerin yasa dışı veya yasal olarak sınırlar ötesinde mekân değiştirmesidir.

Uluslararası göç kavramı, sadece insanlar arasındaki bir değişim ve dönüşümü vurgulamakla kalmamakta, aynı zamanda ülkeleri sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik yönden etkileyen bir olguya da işaret etmektedir.

Kültürlerarası İletişim Bağlamında

ULUSLARARASI GÖÇ

Dr. Ayhan ÖZKAN
İçişleri Bakanlığı Hukuk
Müşaviri

GİRİŞ

Göç kişilerin bireysel, grup veya kitlesel olarak gerçekleştirdikleri yer değiştirme faaliyetidir. Göç olgusu insanlık tarihinin başlangıcından itibaren, birçok uygarlığın doğuşuna, gelişmesine ve çöküşüne neden olmuştur. Bu olgu aynı zamanda uygarlıkların, kültürlerin, insan topluluklarının kaynaşmasına, ülkelerin değişik kültürlerin zenginliklerine, çeşitliliklerine sahip olmasını da mümkün kılmıştır. Dünyanın birçok ülkesi gibi bizim ülkemiz de uzun yıllardır birçok göç dalgasına muhatap kalmıştır, kalmaktadır. Doğrudan ya da dolaylı olarak ülkemize yönelik yaşanan göç olayların temelinde

doğudan batıya, kuzeyden güneye, sınırlarımızdaki ya da yakınımızdaki komşularımızın, hatta uzağımızdaki birçok ülkelerin yaşadığı olaylar, tarihi süreçler, siyasi, ekonomik ve toplumsal istikrarsızlıklar yatmaktadır.

Özellikle son yıllarda ülkemizde yaşam bulan sosyal ve ekonomik gelişmeler, göç konusunda bu coğrafyayı sadece geçiş güzergahı olmaktan çıkarmış, hedef ülke konumuna getirmiştir. Yıllarca Avrupa'ya ve Amerika'ya göç veren bir ülke durumunda olan Türkiye, artık göç veren ülkeler açısından bir cazibe merkezi, hedef ve transit ülke olması itibarıyla dikkat çekici bir konuma ulaşmıştır.

Gerçekleşen bu göçlere bağlı olarak büyük sorunların da ortaya çıktığı görülmektedir. Göçler, göç eden bireylerin, grupların göç ettikleri coğrafyalardaki bütün alanları ve kişileri etkilemektedir. Hızlı ve çarpık kentleşme, eğitim, sağlık, güvenlik, adalet gibi temel kamu hizmetlerini olumsuz olarak etkilemekte; içme suyu, kanalizasyon, konut, çevre, park, yeşil alan, ulaşım gibi altyapı gereksinimlerinin ve çevre kirliliğinin artmasına sebep olmaktadır. En büyük sorun ise kültürel uyumsuzluk ve yaşanan iletişim sorunlarıdır. Uluslararası göç, çok farklı ve değişik kültürlerden gelen bireylerin, grupların etkileşimi ile ortaya çıkan kültürel intibak sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Farklı kültürlerdeki insanların bir arada yaşamaları, farklılıklarla baş etmeleri ve iletişim engellerini aşmaları çoğu zaman ülkelerin baş etmekte zorlandıkları sorunlar haline gelmektedir. İşte bu sorunların yarattığı toplumsal olgular ve sonuçları çalışmamızın özegini oluşturmaktadır.

GÖÇ OLGUSU

Literatürde çok değişik tanımlamalarla karşılaşılmakla birlikte göç, “belli bir mekânda yaşayan nüfusun belli bir kesiminin çeşitli ve farklı ne-

denlerle, bulunduğu yerden kalkıp başka bir yere yerleşmek üzere ya da nispeten sürekli olarak gitmesi anlamına gelir.

Kuşkusuz göç, iki yönlü bir olgudur. Göç bir yönüyle sosyal, siyasal ve ekonomik değişimlere bağlı olarak meydana geldiğinden bir sonuç, diğer yönüyle de sosyal, siyasal ve ekonomik değişimlere yol açması boyutuyla da bir nedendir (İçduygu ve Sirkeci, 1999). “Göç durağan bir olgu değil, nedenleri ve sonuçları ile birlikte algılanan bir süreçtir. Zaman ve mekân, neden ve sonuç unsurları; durağan bir olgu olmaktan daha çok bir süreç olması, göçün tanımlanması, ölçülmesi, çözümlenmesi, açıklanması ve yorumlanmasını hem kuramsal hem de görgül anlamda karmaşık bir hale getirmektedir” (İçduygu ve Sirkeci, 1999).

Göç, temelde sosyal bir hareket olmasına karşın, iktisadi yaşamdan kültüre kadar yaşamın her yönüne tesir eden temel değişim ve dönüşüm argümanlarından birisidir. Göç, alan yazında “yer değiştirme hareketliliği” olarak tanımlansa da toplumun veya topluluğun sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapısı ile yakından ilişkilidir. Toplumu derinden etkileyen bir sosyal olgu olarak

ortaya çıktığı da ifade edilebilir (Sayın ve Diğerleri, 2016).

Göç olgusu özünde iki ayrı başlıkta incelenmektedir. “İç göç”, ülke sınırları içinde farklı yerleşim merkezleri arasında yer değiştirme hareketliliği olarak tanımlanırken; “dış göç” ya da “uluslararası göç” ise, bireylerin ülke sınırlarını aşarak değişik ülkelere göç etmeleri eylemini ifade etmektedir (Sayın ve Diğerleri, 2016).

ULUSLARARASI GÖÇ OLGUSU VE NEDENLERİ

Uluslararası göç, bireylerin yasa dışı veya yasal olarak sınırlar ötesinde mekân değiştirmesidir. Uluslararası göç kavramı, sadece insanlar arasındaki bir değişim ve dönüşümü vurgulamakla kalmamakta, aynı zamanda ülkeleri sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik yönden etkileyen bir olguya da işaret etmektedir.

Küreselleşmenin etkisiyle ekonomi ve finans kaynaklarının uluslararası boyut kazanması ve iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü hızdaki değişim, dönüşüm ve gelişmeler, bireylerin ülkeler arasındaki seyahat hareketliliğini, bir başka yönüyle de ‘göç’ olarak kavramsallaştırılan, süreklilik arz eden ve kalıcı mahiyetteki yerleşim eylemlerini yoğunlaştırmıştır.

Günümüz dünyasında uluslararası göçün geldiği nokta ve yarattığı doğal sonuçları itibarıyla, farklı coğrafyalarda, bölgelerde ve ülkelerde yaşayan, değişik kültürlerle mensup insanlar, yeni insanlar, milletler ve halklarla temas etmekte, bir araya gelmekte, beraber çalışmakta, iletişim kurmakta, birlikte yaşamaktadır. Bu noktada uluslararası göç olgusu birbirinden çok farklı ülkelere, kültürlerden gelen insanların etkileşiminden kaynaklanan kültürel uyum sorunlarını da beraberinde getirmektedir.

Göç hareketlilikleri beraberinde birçok trajedi ve sorunlar yaşandığı bir gerçektir. Özellikle sosyal, siyasal ekonomik ve kültürel birçok etki yaratmakla birlikte göç olgusunun oluşturduğu sorunların en çok ve yoğun olarak hissedildiği, yaşandığı alan toplumsal yapı olmuştur.

Değişik sebeplerle meydana gelen göç hareketleri farklı kültürlerin yüz yüze gelmesine, etkileşmesine sebep olmakta ve farklı kültürlerden gelen bireylerin bir arada yaşamlarını idame ettirme zorunluluğu uyum sorununu, devamında ise çatışmaya dair sorunları gündeme getirmektedir. Yaşanan bu sorunlar kültürlerarası iletişimin önündeki en önemli engeller olarak karşımızda durmaktadır. Kültürel farklılıklardan kaynaklanan uyum sağlama sorunları,

iletişim engelleri ve bu engellerin üstesinden gelme yolları bugün göç olgusuna muhatap birçok toplumun aşması gereken öncelikli konularından birisi durumundadır (Aksoy, 2012).

Göç, isteğe bağlı ya da zaruri, kısa ya da uzun süreli, basit ya da karmaşık, düzenli ya da düzensiz her ne şekilde olursa olsun, insanların hayatını sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla etkileyen temel unsur, yaşanan yerin değiştirilmesidir. Bu mekân değişimi yakın ya da uzak mesafeli olarak gerçekleşebilmekte; kat edilen idari ve siyasi sınırlar, coğrafyalar göç hareketi açısından değişik anlamlar oluşturabilmektedir (Mutluer, 2003). Göç hareketlerinin, farklı ülkeler arasında oluşması “dış göç”, bir başka ifadeyle “uluslararası göç” olarak tanımlanmaktadır.

Günümüz dünyasında nüfusun büyük çoğunluğu doğdukları ülkede yaşamakla birlikte, hayatlarının bir kısmını çalışmak, eğitim almak ve emekliliğini geçirmek için farklı bir ülkeye yerleşenlerin sayısı büyük bir hızla artmaktadır. Bugün dünya nüfusunun yaklaşık olarak %3’ü doğduğu ülkenin dışında farklı bir ülkede idame ettirmektedir (McCann ve Diğerleri, 2010).

Uluslararası göç hareketlerinin dinamiklerine yönelik temel görüş, bireylerin daha yüksek gelir elde etmek ve daha iyi bir hayat standardına sahip olmak için az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelişmiş, kalkınmış ülkelere göç ettikleri gerçeğine dayanmaktadır (İçduygu, 2009). Ancak gelişmiş ülkelerin ekonomik faaliyetlerini dünyanın değişik bölgelerinde yaygınlaştırmalarına koşut olarak bu ülkelere az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yönelen göç hareketleri de yaşanmaktadır (Aksoy, 2012).

Genelde uluslararası göç, altı başlıkta ele alınmaktadır; 1) Sürekli yerleşenler; 2) Süreli sözleşmeli işçiler; 3) Süreli profesyonel çalışanlar; 4) Gizli veya yasadışı çalışanlar; 5) Sığınmacılar; 6) Mültecilerdir (de Tapia, 2002).

Birleşmiş Milletlere göre, bir hareketliliğin uluslararası göç olarak vurgulanabilmesi için; başka bir ülkede yaşamak amacıyla ülkesinden ayrılan bir kişinin bu işlemi, bir yıldan daha fazla süre ile gerçekleştirmiş olması gerekmektedir (Gençler, 2004).

ULUSLARARASI GÖÇÜN ETKİLERİ

Göç gittikçe artan bir şekilde ve artan sayıda insanın hayatını etkilemeye devam etmektedir (Yılmaz, 2014). “Herhangi bir toplumun yapısında olup biten değişimin doğal sonucu” olarak ortaya çıkan göç (Abadan-Unat, 1977) hayatı hemen hemen her alanda etkileyen göçmen sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Gerek iç göç şeklinde gerekse dış göç şeklinde her nasıl olursa olsun, mutlak surette sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutta birçok etkiye ve sonuca yol açmaktadır. Bu etkileri kısaca özetlemek faydalı olacaktır (Sayın ve Diğerleri, 2016).

Toplumsal Etkileri

Göç hareketlilikleri beraberinde birçok trajedi ve sorunlar yaşandığı bir gerçektir. Özellikle sosyal, siyasal ekonomik ve kültürel birçok etki yaratmakla birlikte göç olgusunun oluşturduğu sorunların en çok ve yoğun olarak hissedildiği, yaşandığı alan toplumsal yapı olmuştur. Giyim tarzındaki farklılıklar, davranış ve tutumlardaki yanlış algılamalar dahi ülkenin asli unsuru durumundaki vatandaşların tepkisini çekebilmektedir. Ayrıca göçmenlerin göç ettikleri ülkelerin toplumsal yapısına uyum sağlayacak şekilde entegre olamaması, ahlaki bozulmalara, dejenerasyona, toplumsal şiddet zemin oluşturmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da şiddet ve terör eğilimli oluşumlar ve gruplar artmakta ve daha da önemlisi, yerel halk ile çatışmalarına ve iletişim sorunlarına yol açmaktadır.

Ekonomik Etkileri

Göçmenlerin geldikleri ülkelerde ekonomik olarak yarattığı benzer ve ortak etki; bütün yerleşim birimlerinde genellikle konut kiralarda artış yaratmasıdır. Diğer bir ekonomik etki; arz ve talep dengesinin bozulmasından kaynaklı hayat pahalılığının ortaya çıkmasıdır. En fazla dillendirilen bir başka etki; göçmenlerin küçük ölçekli işletmelerde tarımda ve sanayide yasa dışı yollarla ucuz iş gücü sıfatıyla çalışmasıdır. Bu durum yerel halk açısından göçmenler tarafından iş imkanlarını ellerinden alındığı algısı üzerinden bir tepki yaratmaktadır. Bu olgunun olumlu bir etkisi olarak da vasıfsız işgücü gerektiren iş kollarındaki açığı kapattığı ifade edilmektedir. Göçmenlerin ekonomiye sağladığı olumlu bir katkı da özellikle maddi durumu iyi ve ticaret geleneğine sahip kimi göçmenlerin yerleştikleri ülkelerde de ticari faaliyetlerini yürütmesi ve küçük çapta da olsa ülke üretimi-

ne katkı sağlamalarıdır. Türkiye’de Suriyeliler örneğinde bunun somut girdileri görülebilmektedir. Suriyeli göçmenlerin açtığı dükkânlar, işletmeler Türk ekonomisine katkı sunmaktadır. Makroekonomik dengeler açısından da göçmenlerin genel bütçe ve işsizlik rakamları üzerinde etki yarattığı görülmektedir. Göçe muhatap ülkelerin bütçelerinden göçmenler için harcadığı eğitim, sağlık, sosyal yardımlar vs. kaynaklar ile göçmenlerin ucuz iş gücü sağlaması ekonomik dengeler üzerinde yarattığı etki yadsınamaz. Bununla birlikte genel bütçeden göçmenlere yapılan harcamalar ile düşük ücret karşılığı çalışan göçmenlerin bölgede yaşayan yerel halkla karşı karşıya gelmesi ve yerel halkın göçmenlere karşı oluşturduğu algı sonucu küçük çapta çatışmalar ve iletişim sorunları kaçınılmaz olabilmektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015).

ULUSLARARASI GÖÇ VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM SORUNLARI

Uluslararası göç olgusu, değişik kültürlerin unsurları olan bireylerin, kliklerin, grupların, toplulukların, örgütlerin, kurumların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel açıdan yoğun ve hızlı bir etkileşim içinde bulunmalarını zorunlu kıldığından kültürlerarası iletişimin önemli başlıklarından birisi haline gelmiştir. Dolayısıyla uluslararası göç hareketliliklerinin meydana getirdiği çok kültürlü ortamlarda bireyler arası iletişimin sağlıklı sürdürülebilmesi, kültürel uyumun sağlanması, verimli ve etkili bir iş birliğinin oluşturulması ve çatışmaların önlenmesi ya da bertaraf edilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Kültürlerarası iletişimin önünde kimi engellerin olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Bu engeller geçmişten itibaren var olan ve gü-

Uluslararası göç olgusu, değişik kültürlerin unsurları olan bireylerin, kliklerin, grupların, toplulukların, örgütlerin, kurumların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel açıdan yoğun ve hızlı bir etkileşim içinde bulunmalarını zorunlu kıldığından kültürlerarası iletişimin önemli başlıklarından birisi haline gelmiştir.

nümüze kadar sirayet eden iletişim engelleri olabileceği gibi, bir arada yaşamaktan kaynaklanan ve gün geçtikçe de pekişen yeni engeller şeklinde de tezahür edebilmektedir. Çünkü farklı kültürlerden gelen insanların iletişim kurmasının ne kadar karmaşık ve zor olduğundan hareketle çoğu zaman bu iletişimin başarısızlığa neden olan yanlış anlamalara da gebe olduğu gerçeği ile yadsınamaz bir şekilde karşı karşıya bulunmaktayız.

İki kültür arasındaki farklılıkların yoğunluğuna koşut olarak, kültürlerarası iletişim engelleri de o kadar fazla olacaktır. Kültürlerarası iletişimin önünde engel olarak görebileceğimiz unsurları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Güven, 2015):

Dil Yeterliliği Sorunu

Kültürlerarası iletişimin engelleri bağlamında vurgulanabilecek en önemli unsur dil yeterliliğidir. Dil,

iletişimin en önemli ve temel basamağıdır (Uygur, 1996). Zira dil, en çok kullanılan ve en önemli iletişim aracıdır (Certel, 2008). Etkili iletişim, kaynağın (bireyin) gönderdiği mesajın, alıcıya niteliği bozulmadan ulaşması ve içeriğine kaynakla alıcının aynı anlamı vermeleriyle gerçekleşir. Bu da dille hayat bulan bir süreçtir. Dil yetersizliği yaşayan bireyler doğru ve anlaşılabilir mesaj göndermede ve almada zorlanacaklardır.

Dil konusu ile ilgili olarak “2006 yılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tavsiye”sinde şöyle bir ifade yer almaktadır; “...yabancı dilde iletişim kurmak anlama yeteneği, vurgulama ve yorumlama yeteneği, düşünceler, hisler, fikirler, gerçekleri içerir. Sosyal ve kültürel statüye göre, o anki ihtiyaçlara göre değişim yabancı dille iletişim, hüner ve karşıdaki kültürü anlamayı da gerektirir”. Farklı konuşan toplumlar farklı düşünülmektedir (Chandler, 1994). Hem farklı konuşan hem de birbirinin dilini bilmeyen göçmen, mülteci, sığınmacı vs. hangi kavramla ifade edilirse edilsin göç hareket-

liliği ile başka coğrafyaları, ülkeleri, yeni mekanları yurt olarak edinmiş bireylerin arasındaki etkileşim ele alındığında da en büyük iletişim engelinin dil olduğu görülmektedir.

Sessiz-Sözsüz İletişim

Sözsüz iletişim daha çok jestler, mimikler, renkler, giysiler vb. kullanılarak gerçekleştirilir (Gürgen, 1997). Söz konusu edilebilecek herhangi iki kültür arasında ne denli çok farklılık mevcutsa kültürlerarası iletişime engel unsur da o kadar çoktur. Dil engelinden sonra iki kültür arasındaki en önemli engellerden birisi de sözsüz iletişim engelidir. Kimi araştırmacılar sessiz iletişim ibarelerinin bütün toplumlar için aynı olduğunu düşünse de (Jandt, 2010) bazı toplumlar için bu argüman geçerli değildir. Birçok toplum için duruşlar, bakışlar, davranışlar, jestler, mimikler, işaret dili farklılıklar oluşturmaktadır, farklı anlamlara gelebilmektedir. Yanlış anlamalar, algılamalar, ifadelendirmeler, tartışmalar, dışlamalar, vs. olguların kökeninde de bunlar yatmaktadır.

Din ve İnanışlar

“Kültürün en önemli kaynağı din ve inançtır. Ne kadar ilkel olursa olsun, dinsiz ve büyüsüz halk yoktur” (Eroğlu ve Kılıç, 2022). Farklı din ve inanışta insan topluluklarının iletişimi de yakınlık kurulamayacağı düşüncesiyle olumsuz etkilenebilmektedir. Din, bir yandan bireylerin oldukça yakından ilgili, bağlı ve duyarlı oldukları bir alan, öte yandan da onların tutum, düşünce ve davranışlarının kaynağını oluşturan temel öğelerden birisi olduğundan, bu alana ilişkin vurgulamaların, verilen mesajların, söylemlerin ve algılamaların, iletişimin sağlıklı, başarılı, verimli, etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi, yürütülmesi ve sürdürülebilmesi açısından ayrı bir öneme sahip olduğu göz ardı edilmemelidir. Oysa özellikle günümüz toplumlarında, bu konuda istenilen düzeyde sağlıklı ve etkili bir iletişimin geliştirilebildiğini söylemek oldukça zordur (Certel, 2008).

Tutum ve Değerler

Tutum ve değerler doğrultusunda oluşturulan ve geliştirilen normlar dizgesi, toplumlarda bireyler tarafından benimsenen, içselleştirilen, yaşamsal kılınan, paylaşılan ve düzen sağlayan önemli unsurlardır. Değerler ve tutumlar, kültürü etkiler ve kültürden etkilenir. Milletler, toplumlar, topluluklar arasındaki değer farklılıkları, iletişimi ve ilişkileri ciddi boyutta etkiler. Bazı zamanlar, iletişimde bu değerler etkileşim yaratırken, bazı zamanlarda da uzaşma, uyum sağlama adına bunlar göz ardı edilebilir. Bireyleri “iyi” ya da “kötü”, yansıttıkları davranışlarını da “doğru” ya da “yanlış” olarak değerlendirmek kültürel bakış açısına göre değişecektir. Bu noktada toplumsal davranış biçimlerinin kalıpsal olarak öğrenildiği ve yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Tellan, 2022). Bu kalıpsal yaklaşım tarzının

da büyük bir iletişim engeli olduğu söylenebilir.

Ön Yargılar, Algısal Farklılıklar, Yanlış Anlamalar, Olumsuz Stereotipler

Önemli bir engel de stereotipler (bi-limsel temeli olmayan yargılar) ve ön yargılardır. Birçok kimsenin sağlıklı, doğru, yeterli bir bilgiye ya da deneyime bağlı olmaksızın, değişik olgu, olay, nesne, birey ve konularda değişmesi zor ön kabulleri ve değer yargıları vardır. Bu tür hükümlerin, beraberinde algısal farklılıkların, yanlış anlamaların olumsuz etkileri iletişimde de kendini gösterir. Bunlara ilave olarak stereotiplerden bahsetmek ve stereotip kavramını açıklamak, sorunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından önem arz etmektedir. Stereotip, “sosyal psikolojide belirli birey türleri veya belli davranış biçimleri hakkında yaygın olarak benimsenen herhangi bir düşünce” olarak tanımlanmaktadır. Stereotipler negatif ya da pozitif olabilirken; önyargılar her zaman için olumsuz anlamlar taşımaktadır. Gerek ön yargılar gerekse stereotipler her ikisi de bir bireyin kendi öz kültüründen temellenen, şekillenen ve etkilenen durumlardır (Jandt, 2010). Özellikle yanlış algılamalara yol açan ön yargılar ve muhtemelen yanlış anlamalara yol açabilecek farklılıklar ve olumsuz stereotipler farklı milletlere ve kültürlere mensup bireyler arasındaki iletişimi ve etkileşimi engelleyen, zorlaştıran, bozan, yok eden en önemli unsurlardır.

Endişe ve Irkçılık

Endişe ve ırkçılık da iletişimin önündeki engellerdir. Bazı kültürler, yeni bir kültürün farklılığı ve baskın karakteri karşısında endişeye kapılır. Farklı bir ırk veya etnik kökene sahip oldukları için diğer insanlara yönelik önyargı, ayrımcılık, düşmanlık ya

da kendi ırkını öteki ırklardan üstün sayma ve siyasal tutumunu buna dayandırma eğilimi olarak tanımlayabileceğimiz ırkçılık ise kültürlerarası yanlış anlaşılmalara kimi zaman oluşturan, kimi zaman tetikleyen, hızlandıran önemli bir iletişim engelidir (Jandt, 2010).

Kültürel Şoklar ve Kültürel Bağnazlık İçeren Etnomerkezci (Etnik Merkezci) Yaklaşımlar

Kültürlerarası iletişim bağlamında bireyin, kendi kültürünü dünyanın merkezine koyması, çıkış noktası olarak kendi kültürünü temel olarak alması her şeyi değerlendirirken bu kültürü ölçüt alması, hatta diğer kültürleri bile kendi kültürü açısından değerlendirmesi, diğer kültürleri kendi kültüründen değersiz sayması ya da daha öz bir ifadeyle bir etnik gruba sıkı bağlılık olarak tanımlayabileceğimiz etnomerkezcilik de kültürel uyumun önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Burada bahsedilmesi gereken diğer bir husus, bireyin yaşadığı kültür şokudur. Kültür şoku, bireyin sürekli yaşadığı ve alışkın olduğu kültürel ortamdan çıkıp değişik bir ortama girdiğinde karşılaşabileceği, yaşayabileceği durumdur. Macionis'e göre; “kültür şoku ayrıca göç veya yeni bir ülkeyi ziyaret, sosyal çevrede değişiklik ya da yeni bir hayat tarzına geçiş halinde kişinin alışkın olmadığı hayat tarzı nedeniyle hissedebileceği yönelim bozukluğudur” (Macionis, 2010). Kültür şokunun en önemli temellerinden birisi kişinin alışık olmadığı, yabancı bir ortamda bulunmasıdır.

Toplumsal Hafıza Farklılığı

Toplumsal hafıza toplumsal bellek, kolektif hafıza ve kolektif bellek olarak bilinir (Hirst ve Diğerleri, 2008). Grup kimliğiyle önemli düzeyde ilintili olguların grup üzerinde etki yaratan bellek ve bilgi havuzunu

ifade eden bir kavramdır (Olick ve Diğerleri, 2011). Toplumsal hafıza, toplum içerisindeki büyük ve küçük gruplar tarafından oluşturulabilir, geliştirilebilir, paylaşılabılır ve aktarılabilir. Söz konusu toplumsal gruplar milletleri, kuşakları, cemaat ve cemiyetleri içerebilir. Psikoloji, sosyoloji, din, dil, tarih, felsefe ve antropoloji vb (Roediger, 2015) birçok disiplinin ilgi alanına giren toplumsal hafıza kültürlerarası iletişimi zorlaştıran önemli engellerden birisidir.

Şiddet Yönelimi

Göç muhatabı bireyler zaman zaman mensup oldukları topluma ait dini inanç ve inanışların, dil ve etnik yapının, gelenek ve göreneklerin, içselleştirilmiş kültürün, örf ve adetlerin baskın etkisiyle olsa gerek; içinde bulundukları ve uyum güçlükleri yaşadıkları topluma karşı psikolojik bir tepki niteliğinde fiziksel şiddet eğilimine girebilmektedirler. Bu şiddet temayülü, toplumsal kimi inanışlar nedeniyle de oldukça fazla yandaş bulabilmekte; toplumsal düzeyde, içinden çıkılmaz kaotik durumlara ve çözülemez sorunlara yol açabilmektedir. Yalnızlık, ait olmama duygusu, dışlanma, kendini özgüvensiz ve güçsüz hissetme, ilgisiz kaldığını düşünme, bir arada yaşama kültüründen yoksunluk, uyum problemi, anlaşma ve uzlaşma kültürüne yabancılaşma ve bunu tesis edememe gibi sebeplerle bireyler ya da oluşturdukları topluluklar şiddete meyletmektedir. Tepkisel bir nitelik taşıyan bu şiddet eylemleri, asayiş ve güvenliğin bozulmasına, toplumsal düzenin sarsılmasına da yol açmaktadır (Sayın ve Diğerleri, 2016).

Vurgulanan bu husulardan da anlaşılacağı gibi, farklı kültürden gelen bireylerin birbirlerini anlamalarını ve iletişim kurmalarını sağlamak için kültürel uyum gerekmektedir. Bunu mümkün kılabilmek için de bu kültürlerin birbirini nasıl algıladığı-

nı bilmek önemlidir. İki kültür arasındaki algıyı doğru tespit etmek, kültürlerin birbirleriyle iletişimi için alınacak tedbirlerin uygulanmasını da kolaylaştıracak, kalıcı kılacaktır. Kültürlerarası iletişim engellerini aşmanın iki önemli anahtarı; dil ve inanç sistemine karşılıklı olarak saygı duymaktır. Farklı kültürlerden bireylerin birbirlerini anlamalarını, doğru algılamalarını ve yaşamlarını

birlikte idame ettirmeleri için kültürel uyumu yakalamaları olmazsa olmaz bir gerekliliktir (Belaskova, 2011).

Ayrıca farklı kültürlerle sahip ülkeler arasındaki iş seyahatleri, öğrenci değişim programları, proje gezileri, bilim, bilişim, sanayi ve turizm gezileri, eğitim gibi unsurların uygulanması da ülkelerin karşılıklı ola-

rak birbirlerinin kültürlerine saygı duymalarına, birbirlerini doğru algılamalarına ve anlamaya çalışmalarına, bireyler arası iletişimi doğru yönetmelerine, engeller ve belirsizlikler karşısında olumlu bir tutum ve tavır almalarına neden olur. Tüm bunlar iletişimde karşılaşılan karşılıklı engellerin ortadan kaldırılması için önemli fırsatlardır.

SONUÇ

Yukarıda özetle vurgulandığı üzere; göç hareketliliğinde, doğal afet, mübadele, iç karışıklık, savaş, eğitim, ekonomi, iş edinme, yerleşme arzusu gibi nedenler etkili olurken, göç olgusuna ve göçün yarattığı sonuçlara bağlı olarak hem yerel düzeyde hem de uluslararası alanda birçok sorunun ortaya çıktığı görülmektedir.

İletişim akışında kültürlerin karşılaşması özel zorluklar içermektedir. Kültürlerarası iletişim de özellikle yanlış algılamalarla, anlamalarla ya da anlamamalarla, çatışmalarla yüklü bir süreçtir. Ancak diyalog kanallarını açık tutmak, iki kültürel sistem arasında köprüler kurmak, “öteki”nin varlığını kabul etmek her zaman mümkün olabilecek bir durumdur. Bu çatışmalar da, kabul edişler de kendini öncelikle kültürde gösterir. Kültürlerarası etkileşimde karşı karşıya gelen iki birey değil, birbirinden

farklı iki kültür evrenidir. Bu nedenle kültürlerarası iletişimin temel ögesi hoşgörü, anlayış, uzlaşma ve diyalog olmalıdır. Ön kabullerden kurtulamamış, dar kalıplar içerisinde ve etnomerkezci bir bakış açısıyla dünyaya ve yaşama tek pencereden bakarak düşünmeye devam eden bireylerin barış ve huzur ortamı içinde bir arada yaşamaya katkı sağlayamayacakları aşikardır.

Birbirinden çok farklı milletlerden ve kültürlerden gelen bireyler ve topluluklar arasındaki mesafelerin azalması, değişik kültürlerin birbirlerini tanımalarına fırsat yaratmakla birlikte bu kültürlerin karşı karşıya gelme, çoğunlukla da birbirleriyle çatışma içine girmelerine de neden olabilmektedir. Bir yandan göçmenler bir yandan da göç alan ülkeler açısından sağlıklı ve sürdürülebilir bir kültürlerarası iletişim ortamını sağlamak, uluslararası göçün yarattığı problemleri doğru anlamakla

mümkün olabilecektir (Bourse ve Yücel, 2021).

Sözlü ve sözsüz iletişim unsurlarındaki farklılıklar, din ve inanışlar, önyargılar, ön kabuller, algısal farklılıklar, olumsuz davranış biçimleri, yanlış anlamalar, kültürel bağnazlık, etnik merkezci yaklaşımlar ve kültürel şoklar, endişe ve ırkçılık, toplumsal hafıza farklılıkları, şiddet yönelimleri farklı kültürlerle mensup bireylerin, grupların ve toplulukların bir araya gelmesini, bir arada bulunmasını, yaşamasını ve iletişim kurmasını engelleyen yaşamsal önemdeki unsurlardır. İletişimi zorlaştıran bu engellerin başlangıçta azaltılması, zamanla da yok edilmesi ve kültürlerarası iletişimin hem bireysel hem de kurumsal düzeyde iyileştirilmesi ve geliştirilmesi sonucunda uluslararası göç hareketlilikleri toplumların yaşamında olumlu etkileşimlere sahip olmaya başlayacaktır.

Çok boyutlu ve çok yönlü ilişkileri, iletişimleri ve etkileşimleri içeren göç olgusu ve beraberinde ortaya çıkan sorunların, yine çok boyutlu politikalar ve yaklaşımlar çerçevesinde ele alınması, irdelenmesi; sağlıklı ve kalıcı çözüm yollarının üretilmesi açısından daha faydalı olacaktır (Yılmaz, 2014). Ayrıca, kültürler arası iletişime gerek göçmenlerin gerek göç alan ülke vatandaşlarının, göç olgusuna muhatap devletlerin, üçüncü devletlerin, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere tüm uluslara-

rası örgütlerin, sivil toplum örgütlerinin, çok uluslu şirketlerin ve eğitim kurumlarının destek vermesi, katkı sağlaması; toplumların uluslararası göç hareketlilikleri ile oluşan kültürel farklılıklar ile daha kolay baş etmelerine ve olumlu beslenmelerine imkân yaratacaktır.

Daha da önemli bir boyutuyla kültürler arası iletişim kapasitesinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi nitelikli, vasıflı, çağcıl bireyler yetiştirmek açısından olduğu kadar; bir arada barış, huzur, refah ortamı içerisinde-

de yaşamak ve bunu sürdürebilir kılmak açısından da yadsınmaz bir öneme sahiptir. Zira ön kabullerinden uzaklaşamamış, ön yargılarından arınamamış, basit, ilkel ve çağdışı kalıplarla düşünmeye devam eden, yerel bakış açılarını kıramayıp kendi kültürünü dünyanın merkezine koyarak kültürel bağınazlık içerisinde dünyaya dar bir pencereden bakan bireylerin, dünyaya açık olmayı temel alan bir çağda barış içinde, özgürce bir arada yaşaması mümkün değildir (Özdemir, 2011).

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N., (1977), "Dış Göç Akımının Türk Kadınının Özgürleşme Ve Sözde Özgürleşme Sürecine Etkisi", Amme İdaresi Dergisi, 10/1, Ankara.
- Aksoy, Z. (2013), "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 20, 2012.
- Belaskova, I. (2011), "İletişimde Yanlış Anlamalar ve Çok Kültürlü Şirketler Arasındaki İlişkiler Üzerindeki Etkileri", Üniversite Mezuniyet Tezi, Tomas Bata Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, Zlin.
- Bourse, M. ve Yücel, H., (2021), Kültürel Çalışmaları Anlamak, 3. Baskı, İletişim Yayıncılık.
- Certel, H. (2008), "Din İletişim İlişkisi ve Dini İletişim Engelleri", Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 2008/2, Isparta.
- Chandler, D., (1994), The Sapir-Whorf Hypothesis. Aberystwyth University.
- De Tapia, S. (2003), "New Patters of Irregular Migration to Europe", Council of Europe Publishing.
- Eroğlu, T. ve Kılıç, H. (2022), "Türk İnanışları ve İnançlar", <https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/9250#:~:text=Gelene%C4%B1%20olarak%20olu%C5%9Fan%20inanma,%20C%20iyelere%20inanma...>, (Erişim Tarihi 22.04.2022).
- Gençler, A. (2004), "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi.
- Gürgen, H. (1997), Örgütlerde İletişim Kalitesi, Der Yayınları, İstanbul.
- Güven, S., M., (2015), "Kültürlerarası İletişim Engelleri: 1991'den Günümüze Türkiye-Ermenistan İlişkileri Örneği", International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS), August 2015, <https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/91891>, (Erişim Tarihi 20.04.2022).
- Hirst, William; Manier, David (2008). "Towards a psychology of collective memory", Memory (Hove, England), April, 16 (3).
- İçduygu, A. ve Sirkeci İ., (1999) "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri", (ed.) Oya Baydar, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Jandt, F. (2010), An Introduction to Intercultural Communication: identities in a global community. Los Angeles: Sage Publications.
- Kartarı, A. (2001), "Farklılıklarla Yaşamak", Kültürlerarası İletişim, Ürün, Ankara.
- Macionis, J. ve Linda G. (2010), "Chapter 3- Culture." Sociology. 7th edition ed. Toronto, ON: Pearson Canada Inc.
- Mccann, P., Poot, J., Sanderson, L. (2010), "Migration, Relationship Capital and International Travel: Theory and Evidence", Journal of Economic Geography 10.
- Mutluer, M. (2003). Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması-Denizli/Tavas, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Olick, Jeffrey K.; Vinitzky-Seroussi, Vered; Levy, Daniel (2011)., The Collective Memory Reader, Oxford University Press.
- Oytun, Orhan, Gündoğar, S. Senyücel, (2015), "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu", Orsam-Tesev, Rapor No: 195, Ankara.
- Özdemir, İ., (2011), "Kültürlerarası İletişimin Önemi", Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Folklor/Edebiyat Dergisi, Cilt:17, Sayı:66.
- Roediger, Henry L.; Abel, Magdalena (2015), "Collective memory: a new arena of cognitive study". Trends in Cognitive Sciences. 19 (7).
- Sayın, Y., Usanmaz, A., Aslangiri, F. (2016), "Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 18.
- Tellan, D. (2022), "Kültürlerarası İletişim", Kültürlerarası İletişim: Tanım ve İşleyiş, Açık Öğretim Fakültesi, <https://www.ataaof.edu.tr/Dosyalar/Kulturlerarasiletisim.pdf>, (Erişim Tarihi 20.04.2022).
- Uygur, N. 1996, Kültür Kuramı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, A. (2014), "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", https://www.researchgate.net/publication/301564792_Uluslararası_Goc_Cesitleri_Nedenleri_ve_Etkileri_International_Migration_Its_Types_Causes_And_Effects, (Erişim Tarihi 01.05.2022).